

مهارت‌های مدیریتی

مدیران توانمند، مدرسه‌های ایمن

● دکتر وحید باقری مفرد، مدیر دبستان، خرم‌آباد، لرستان

کلیدواژه‌ها: مدیران مدرسه، زمین‌لرزه، آموزش، ایمن‌سازی

کشور ایران در منطقه‌ای زلزله‌خیز در جهان واقع شده است و هر سال رویدادهای لرزه‌ای بزرگ و کوچک متعددی در آن رخ می‌دهند. این شرایط، ضرورت آمادگی در برابر حوادث طبیعی را در کشور ایجاد می‌کند. حال مدرسه از جمله مکان‌های تجمع کودکان و نوجوانان است که سرمایه‌های اصلی کشورند. از طرف دیگر، دانش‌آموزان آسیب‌پذیرترین قشر جامعه در مواجهه با حوادث طبیعی از جمله زلزله هستند. بنابراین، آموزش و توانمندسازی آنان باید در اولویت برنامه مدیریت بحران هر جامعه باشد.

در هر محیط آموزشی می‌توان آموزش و رزمایش (مانور) را با حداقل امکانات و بر اساس توانمندی‌های مدیران مدرسه اجرا کرد. مدیران مدرسه برای برنامه‌ریزی در مواجهه با بلایا، محدود کردن خطرات، حفاظت از ایمنی دانش‌آموزان و معلمان، و اطمینان از بهبود سریع مدرسه، می‌توانند کارهای زیادی انجام دهند. با این حال، ساعت در حال حرکت است. زمان آماده‌سازی همین الان است. مدیران می‌توانند با شناسایی مشکلات موجود و ایمن‌سازی، از رسیدن آسیب احتمالی به معلمان و دانش‌آموزان بکاهند. در این مقاله سعی شده است نقاط پرخطر مدرسه‌ها شناسایی شوند و برای مدیران، راهکارهای بهبود و ارتقای ایمنی مدرسه بیان شود.

بهسازی اجزای غیرسازه‌ای

به‌طور کلی، هر اقدامی که در جهت کاهش خطر ناشی از اجزای غیرسازه‌ای انجام می‌گیرد، بهسازی اجزای غیرسازه‌ای نامیده است که شامل این موارد می‌شود:

- محدود کردن جابه‌جایی‌ها؛
- جلوگیری از واژگونی؛
- کاهش اثرات بعد از تخریب؛
- جانمایی مناسب و جایگزین کردن؛

مناطق بهسازی اجزای غیرسازه‌ای

- سالن‌ها، راهروها و فضاهای اداری مدرسه؛
- کلاس‌های درس؛
- کتابخانه؛
- آزمایشگاه یا کارگاه؛

سطوح رهبری و هدایت رزمایش‌های زلزله

- مدیران مدرسه (رأس هرم)
- معاونان مدرسه (بازوهای نظارتی)
- معلمان (مجریان رزمایش و سازمان‌دهندگان دانش‌آموزان)
- دانش‌آموزان منتخب

تفکر غلط مدیران از آسیب‌های زلزله و آموزش دانش‌آموزان

بسیاری از مدیران مدرسه‌ها تصور می‌کنند تمام آسیب ناشی از زلزله، ناشی از فروریختن ساختمان‌هاست. در واقع، بیشتر صدمات زلزله ناشی از اشیا یا می‌شکنند یا روی افراد می‌افتند (اجزای غیرسازه‌ای). همچنین، در اکثر مدرسه‌های ایران، آموزش و رزمایش سراسری زلزله صرفاً در کلاس و به پناه‌گیری در زیر نیمکت ختم می‌شود.

- حیاط و فضای تأسیساتی؛
- آبدارخانه.

مشخص شود و دایره‌ای به مرکز چاه و شعاع حداقل سه متر، علامت گذاری و رنگ شود.

قبل از وقوع زلزله

شناسایی نقاط پرخطر و ایمن سازی فضای مدرسه

مدیران مدرسه‌ها می‌توانند با شناسایی نقاط پرخطر مدرسه و ایمن سازی این نقاط با هزینه بسیار پایین، از وقوع آسیب‌های جدی ناشی از زمین لرزه برای معلمان و دانش‌آموزان جلوگیری کنند یا آن‌ها را کاهش دهند. شناسایی نقاط پرخطر شامل این مراحل است:

● تعیین نقاط امن و پرخطر

الف) ساختمان مدرسه: فاصله ایمن دور شدن از ساختمان مدرسه برای زمانی که دانش‌آموزان و معلمان در حیاط مدرسه حضور دارند و تجمع کرده‌اند، به میزان حداقل ۴۰ درصد ارتفاع مدرسه است. به عبارت دیگر، اگر ارتفاع مدرسه ۱۶ متر باشد، منطقه امن در ۴ متر و ۴۰ سانتی متری فاصله از ساختمان مدرسه است.

مدیران مدرسه‌ها می‌توانند با علامت گذاری و رنگ کردن محدوده خطر را مشخص کنند. زیرا دانش‌آموزان و معلمان هنگام وقوع زلزله دستپاچه می‌شوند و ممکن است در محدوده خطر قرار گیرند. پیشنهاد می‌شود نقاط امن با رنگ سبز مشخص شوند.

ب) دیوارهای محوطه مدرسه: یکی از مکان‌های بسیار خطرناک، چه در زمان زلزله و چه بعد از آن، کناره دیوارهای محوطه مدرسه است. این دیوارها ممکن است به‌طور یکپارچه به سمت داخل فرو بریزند. پس باید حداقل به اندازه ارتفاع این دیوارها، به‌علاوه ۵۰ سانتی متر، از داخل حیاط مدرسه فاصله گرفت. یعنی اگر ارتفاع دیوار مدرسه ۳ متر باشد، منطقه امن در فاصله ۳ متر و ۵۰ سانتی متری از دیوار است (با رنگ سبز مشخص شود).

پ) مسیر چاه فاضلاب: مسیر چاه‌های فاضلاب باید

● اصلاح نحوه باز شدن درها

تمام درهای خروجی کلاس‌ها، آزمایشگاه و سایر مکان‌ها باید به سمت بیرون باز شوند. در صورت امکان بهتر است آزمایشگاه دو در به سمت بیرون داشته باشد.

● ایمن سازی پنجره‌ها

برای جلوگیری از ریزش احتمالی شیشه‌های شکسته پنجره‌ها در هنگام وقوع زمین لرزه، برچسب‌های شفاف یکپارچه روی آن‌ها نصب شوند. پنجره‌ها، به‌ویژه در طبقه همکف، نباید حفاظ ثابت داشته باشند. فاصله حداقلی یک و نیم متری از پنجره برای دانش‌آموزان در کلاس درس لحاظ شود. به آنان آموزش داده شود که هنگام وقوع زمین لرزه، پشت به پنجره‌ها، زیر نیمکت‌ها و صندلی‌ها پناه بگیرند.

● مهار اجزای غیرسازه‌ای

اتصال اصولی و مناسب قفسه‌های کتابخانه و آزمایشگاه، کمد‌ها و قفسه‌های بایگانی مدارک، از واژگونی آن‌ها در اثر وقوع زمین لرزه جلوگیری خواهد کرد. سقوط این وسایل روی زمین، صدمه جانی به افراد وارد می‌کند و آن‌ها را به دام می‌اندازد. در عین حال، در صورت قرار گرفتن در مسیر خروج، راه را مسدود می‌کنند.

اجزای غیرسازه‌ای مدرسه‌ها به کمک وسایلی مانند تسمه و گیره، برچسب شفاف، نبشی و پیچ، رول پلاک پلاستیکی و رول بولت و ورق L شکل (به‌سازی می‌شوند. مدیران می‌توانند از کارشناسان برای مهار اجزای مربوطه کمک بگیرند. مواردی از بهسازی غیرسازه‌ای در فضای آموزشی به این شرح هستند:

- مهار کمد‌ها و قفسه‌های بایگانی مدارک با اتصال نبشی و پیچ به دیوار.

- اتصال میزهای سنگین به زمین با ورق L شکل و پیچ.
- مهار تخته کلاس با مهار فلزی با قلاب ۴۵ درجه و اتصال آن به دیوار.

- مهار میز خطابه و میز معلم با ورق گالوانیزه و پیچ.
- ایمن سازی رایانه با استفاده از ریل فلزی و مهار نایلونی.
- چیدمان مناسب لوازم آزمایشگاه. بدین ترتیب که وسایل حجیم، سنگین و پرخطر در طبقات زیرین و وسایل سبک و کم‌خطر در طبقات بالایی قرار بگیرند. همچنین، برای مهار می‌توان از نوار نایلونی، مهار سیمی و نوار قائم استفاده کرد.

حین وقوع زلزله

پناه‌گیری صحیح و مناسب دانش‌آموزان

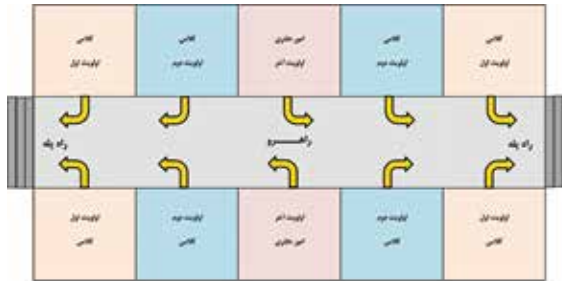
بعد از ایمن سازی اجزای غیرسازه‌ای، نوبت نظارت مستقیم مدیر بر آموزش معلمان و نحوه صحیح و مناسب پناه‌گیری دانش‌آموزان در مدرسه است.

● پناه‌گیری در کلاس درس

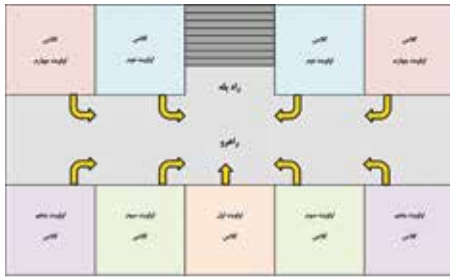
دانش‌آموزانی که در زمان رخداد زلزله یا پخش آژیر رزمایش داخل کلاس هستند، باید بلافاصله در زیر میز خود پناه بگیرند؛ به این صورت که یک زانوی خود را به زمین بزنند و سر و گردن

اولویت خروج از دو راهپله

اولویت خروج از کلاس

میایات شیمیایی قابل احتراق و سمی، و نیز دور از قفسه‌های نگهداری آن‌ها، پناه بگیرند.

● پناه‌گیری در کتابخانه

دانش‌آموزانی که در هنگام زلزله در کتابخانه هستند، باید از قفسه‌های کتاب دور شوند و در جای مناسبی مانند زیر میز یا کنار دیوار داخلی (جایی که قفسه کتاب وجود ندارد) پناه بگیرند.

● پناه‌گیری در حیاط مدرسه

دانش‌آموزانی که در حیاط مدرسه حضور دارند، در زمان رخداد زلزله باید در محدوده خط‌های سبزی که قبلاً مدیر مدرسه مشخص کرده است، قرار بگیرند تا در صورت تخریب دیوار و ساختمان مدرسه، آسیبی نبینند. همچنین، از وسایل ورزشی نصب‌شده و میله پرچم فاصله داشته باشند.

بعد از وقوع زلزله

اولویت خروج اضطراری

اولویت خروج اضطراری به ترتیب از طبقه همکف و زیر همکف شروع و پس از آن در طبقه‌های اول، دوم و سپس طبقه‌های بالاتر دنبال می‌شود. در تمام طول مدت خروج، دانش‌آموزان باید با حفظ آرامش و خونسردی، رعایت نظم و ترتیب، و طبق توصیه‌های معلمان از کلاس خارج شوند و به سمت درهای خروجی هجوم نبرند. معلمان دانش‌آموزان را به فضای باز (حیاط مدرسه) هدایت می‌کنند و دانش‌آموزان باید در محدوده امن حیاط مدرسه که با خط سبز علامت‌گذاری شده است، قرار بگیرند. معلمان قبلاً باید آموزش‌های لازم برای هدایت دانش‌آموزان را دیده باشند و با دیگر همکارانشان هماهنگ باشند. مدیران مدرسه‌ها در هنگام خروج اضطراری در ساماندهی کلاس‌های درس و معلمان نقشی کلیدی ایفا می‌کنند.

ما نمی‌توانیم از وقوع زلزله جلوگیری کنیم، اما می‌توانیم خود را برای مقابله با آن آماده کنیم و برای ایجاد فضایی امن برای دانش‌آموزان اقدامات مؤثری انجام دهیم. علت آسیب دانش‌آموزان و معلمان در هنگام وقوع زلزله، ناآگاهی و نبود آموزش کاربردی مدیریت بحران و در نتیجه رفتار نامناسب در هنگام و پس از وقوع زلزله است. اساساً به بهسازی اجزای غیرسازه‌ای در مدرسه‌ها توجه چندانی نشده است. نقش مدیران مدرسه‌ها در مدیریت بحران زلزله آن است که با برنامه‌ریزی مدون در سه مرحله قبل، حین و بعد از زلزله، آموزش کاربردی، شناسایی نقاط پرخطر و رفع خطرات بالقوه، محیط آموزشی را تا حد ممکن ایمن کنند. ■

را تا حد امکان زیر میز ننگه دارند و با دست پایه‌های میز را محکم بگیرند. در صورتی که در زیر میز برای پناه‌گیری دانش‌آموزان فضای کافی وجود نداشته باشد، باید دانش‌آموزان بین دو ردیف میز و نیمکت و نزدیک به یک ردیف بنشینند و یک زانوی خود را روی زمین قرار دهند و با کیف، کتاب یا دست از سر و گردن در برابر سقوط اجزای غیرسازه‌ای (مانند قطعات سقف کاذب، مصالح و اقلام معلق) مراقبت کنند و در تمام مدت طبق توصیه‌های معلمان رفتار کنند.

در کلاس درس، گوشه دیوارهای داخلی نیز فضای به نسبت مناسبی برای پناه‌گیری است. از دیوار خارجی که پشت آن فضای باز باشد، مانند حیاط و خیابان، اجتناب شود.

● پناه‌گیری در راه‌پله و راهرو

راه‌پله‌ها محل‌های مناسبی برای پناه‌گیری نیستند. ولی اگر در زمان رخداد زلزله دانش‌آموزان در راه‌پله بودند و امکان خروج سریع را نداشتند، می‌توانند کنار دیوار و روی پله بنشینند و با کیف، کتاب یا دست از سر خود مراقبت کنند و به هیچ وجه به زردهای کنار پله تکیه ندهند.

اگر در راهرو بودند، کنار دیوارهای داخلی و دور از پنجره‌ها و شیشه‌ها بنشینند و سر و گردن خود را تا حد امکان با کیف، کتاب یا دست ببوشانند.

● پناه‌گیری در آزمایشگاه یا کارگاه

دانش‌آموزانی که در آزمایشگاه یا در کارگاه هستند، لازم است زیر میز یا در گوشه دیوار و به دور از تجهیزات سنگین، مواد و

